

SUOMALAISEN MUSIIKIN JUHLAA
To 8.12.2022 klo 19 Kuopion Musiikkikeskus

Kuopion kaupunginorkesteri
Atso Almila, kapellimestari
Jukka Harju, käyrätorvi

Jean Sibelius (1859-1956):
Skogsrået (Metsänhaltijatar), sävelruno op. 15 (1895)

Osmo Tapio Räihälä (s. 1964):
Käyrätorvikonsertto (2016)
Ominoso
Luminoso
Animoso

Väliaika 20 minuuttia

Jean Sibelius (1859-1956):
Sinfonia nro 2 op. 43 D-duuri (1902)
I Allegretto
II Tempo andante, ma rubato
III Vivacissimo
IV Allegro moderato

* * * * *

Melodraama oli renessanssin lopulla musiikin säestämää lausuntaa antiikin tragedioista. Sen syrjäytti ooppera, mutta 1800-luvulla melodraama nousi jälleen suosituksi, kun urbaanit porvarit innostuivat kelttiläisistä kauhukertomuksista, joiden esittämiseen musiikin säestämä kerronta sopi hyvin. Kauhutarinoiden lisäksi melodraama vastasi yltyvään eroottisuuden nälkään, johon sivistynyt keskiluokka heräsi. 1900-luvulla mykkäelokuva ryösti melodraaman tehtävän paatoksellisten ja aistillisten tarinoiden kertojana, ja lopullisesti melodraaman tappoi äänielokuva. Nykyään taidemuoto herää henkiin vain poikkeustapauksissa, kuten tänään, Sibeliuksen syntymäpäivänä.

Skogsrået eli *Metsänhaltijatar* perustuu **Viktor Rydbergin** tekstiin, joka tapaillee muinaisten ritaritarujen ja mytologian tyyliä. Sankari nimeltä Björn on tavallinen aviomies, joka hairahtuu liian syvälle metsään. Siellä häntä häiritsevät ilkeät kääpiöt ja isopovinen Metsänhaltijatar, joka houkuttelee Björniä lemменleikkeihin. Palattuaan metsäretkeltään Björn ei ole entisensä; ennen niin ahkera mies vieroksuu työtä eikä vaimokaan tunnu houkuttelevalta. Apatia valtaa miehen mielen, ja siihen hän kuolee opettaen 1800-luvun lopun kaupunkilaisväestölle, miten vaarallista on lähteä vieraille maille, kuten metsään.

Sibelius sävelsi kaksi versiota melodraamasta 1890-luvun puolivälissä, pienemmälle yhtyeelle ja orkesterille. Jälkimmäinen versio herätti suurta ihastusta, sillä siinä tuleva sinfoniasäveltäjä osoitti hallitsevansa orkesterin monet tehot ja sävyt. Melodraamaa esitettiin taajaan vuosisadan vaihteen jälkeenkin, mutta Sibelius ei koskaan antanut *Skogsråetia* kustantajalle julkaistavaksi, ja vähitellen se unohtui yleisöltä, joka innostui elokuvista ja sinfoniaista.

Teoksen alussa kuullaan Björniä kuvaava sankarillinen teema C-duurissa. Siitä siirrytään varsin mielenkiintoiseen musiikilliseen metsään, jossa Sibeliuksen keinot ovat minimalistisia ja maisemaa leimaa staattinen sointikenttä. Kun sankarillinen teema palaa, siirrytään kolmanteen taitteeseen, jossa ukkomies kohtaa Metsänhaltijattaren ja menee sekaisin. Taitteen musiikkia on kilvan kutsuttu aistilliseksi ja eroottiseksi.

Teoksen viimeinen taite on apean surullinen kuvatessaan Björnin toivottomaksi käyvää kaipausta metsään nymfomaanin syleilyyn.

”**Jukka Harju** tilasi minulta käyrätorvikonsertton vuonna 2010. Aloin kirjoittaa teosta Pariisissa keväällä 2011, mutta itselleni tyypillisesti jouduin heittämään syrjään joitakin toimimattomia yritelmiä ennen kuin teos alkoi hahmottua.

Yhtä tyypillistä oli, että konsertton kirjoittaminen keskeytyi useita kertoja muiden töiden vuoksi. Tämä ei ole välttämättä huono asia, sillä musiikki kehittyy jatkuvasti säveltäjän alitajunnassa vaikkei sen parissa kaiken aikaa työskentelisikään. Ja yhtä usein teos vain paranee, kun sillä on aikaa kypsyä. Pääosa konsertosta valmistui vuoden 2013 alkupuolella ja viimeisen tahtiviivan vedin saman vuoden kesäkuussa. Kantaesityksensä teos sai vuonna 2016 **Eva Ollikaisen** johtaman Sinfonia Lahden soittamana.

Konsertto on noin 25 minuutin mittainen ja siinä on kolme osaa (Ominoso - Luminoso - Animoso), jotka soitetaan yhteen ilman taukoja. Kadenssi Luminoson lopussa on Jukka Harjun kanssa tehdyn läheisen yhteistyön tulos. Sain häneltä siihen arvokkaita vinkkejä. Teoksessa on runsaasti vaihtuvia rytmejä ja tunnelmia, mutta koska se on silti vain musiikkia, ei muuta, en halua sitä enempää selittää. Musiikki on sinun, hyvä kuulija – koe se siten kuin haluat.”

Sibeliuksen toisen sinfonian syntyvaiheeseen liittyy erilaisia tarinoita. Tiedetään hänen improvisoineen erästä sen teemoista Akseli Gallen-Kallelan pojan ristiäisissä Ruovedellä kesällä 1899. Toisaalta kustantaja Karl Fredrik Wasenius on muistellut, että Sibelius olisi juuri hänen työhuoneessaan saanut ideoita toisen sinfonian aiheisiin ja riemuinnut onnistumisestaan huudahtamalla: ”Nyt sain sen, mitä olen viikkoja odottanut!” Varmaa on kuitenkin, että teos on omistettu Sibeliuksen läheiselle ystävälle ja mesenaatille Axel Carpelanille, ja että sen pääaiheet syntyivät Italian Rapallossa vuoristohuvilalla, jossa Sibelius vietti alkuvuotta 1901 perheineen. Rapallosta Sibeliuksen matka jatkui Roomaan ja Firenzeen, jossa taide, arkkitehtuuri ja renessanssisäveltäjä Palestrinan musiikki synnyttivät hänen mielessään ”merkillisiä ajatuksia musiikin olemuksesta”. Haltioitumisten ja inspiraation jälkeen oli vuorossa istumalihaksia vaatinut varsinainen sävellystyö, joka tapahtui syksyllä 1902.

Jo lokakuussa 1901 Carpelan sai Sibeliuksen poikkeuksellisesti kertomaan tulevasta sävellyksestä: ”Teos, joka tullaan omistamaan minulle, on uusi, suuri viisiosainen sinfonia, joka on saanut innoituksensa Italiasta ja Välimerestä, sinfonia kera auringonpaisteen ja sinisen taivaan ja riemukkaan onnellisuuden”, kuvaili Carpelan. Teoksesta tuli lopulta kuitenkin neliosainen.

Robert Kajanuksen esittämää tulkintaa toisesta sinfoniasta isänmaallisena taistelusinfoniana Sibelius ei hyväksynyt lainkaan. Ulkomailla oleskellessaan Sibelius oli hyvin tietoinen kotimaan tapahtumista, mutta toisen sinfonian inspiraation lähteet tulivat muualta. Toinen sinfonia kantaesitettiin Sibeliuksen sävellyskonsertissa 8.3.1902. Menestys oli valtava. ”Ehdoton mestariteos, yksi harvoista aikamme sinfonisista luomuksista, jotka viittaavat samaan suuntaan kuin Beethovenin sinfoniat”, kirjoitti kriitikko Karl Flodin. Tyylillisesti se esittelee ensimmäisen kerran Sibeliuksen tavaramerkin, tavan esitellä oikeastaan ensin vain vihjeitä jostakin, joka matkan varrella kirkastuu loogiseksi ajatukseksi.

© Maisteriviestintää / Minna Lindgren & Hannele Eklund

Atso Almila, kapellimestari

Atso Almilan kohdalla luki helsinkiläisen koulun abikronikassa: ”Atso Almila, mukana kaikessa, haluttiin tai ei.” Harvalla onkaan niin laeva ura musiikkielämässä kuin vuonna 1996 kuopiolaiseksi päätyneellä Almilalla. Hän on todennäköisesti eniten suomalaisia orkestereita johtanut kapellimestari, joka jatkoi opettajansa **Jorma Panulan** uraa Taideyliopiston Sibelius-Akatemian kapellimestariluokan professorina **Leif Segerstamin** jäätyä eläkkeelle. Almila hoiti tehtävää vuosina 2013–2019. Atso Almila on lisäksi tuottelias ja monipuolinen säveltäjä, alun perin teatterimusikko ja pasuunansoittaja. Hänet tunnetaan myös kolumnistina, kirjailijana ja ahkerana somekeskustelijana.

Jukka Harju, käyrätorvi

Jukka Harju on vierailut soolokäyrätorvensoittajana Ranskan ja Ruotsin Radion sinfoniaorkestereissa, Tukholman kuninkaallisessa filharmoniassa, Oslon filharmonisessa orkesterissa, Bambergin Sinfonikoissa, Euroopan Kamariorkesterissa ja Berliinin Koomisessa oopperassa. Solistina hän on esiintynyt yli 50 konsertissa koti- ja ulkomailla. Harju on Lieksan Kansainvälisen käyrätorvikilpailun voittaja 2005 ja Vuoden vaskisoittaja 2006. Jukka Harju on Radion sinfoniaorkesterin soolokäyrätorvensoittaja ja kuuluu Taideyliopiston Sibelius-Akatemian opettajakuntaan.

© Maisteriviestintää / Minna Lindgren & Hannele Eklund